รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

A Model for Leadership Development of Private University Student Leaders

กรองทิพย์ นาควิเชตร
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
E-mail: Krongtip.Nakvichet@gmail.com
อรรถพงษ์ โภชน์เกาะ
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
วิสิฐศักดิ์ รักพร
ผู้อำนวยการสำนักกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
จีรยุทธ พูลศิริ
สุขุม พระเดชพงษ์
ประณต นาคะเวช
อาจารย์ฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ชาญชัย ทรงราษี
สมสวย โกะสูงเนิน
เนาวรัตน์ ครบกลาง
สุรเชษฐ์ เสนาช่วย
นาวี กองเกิด
บุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและศึกษาประสิทธิผลรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ดำเนินงานโดย ศึกษาความจำเป็น สภาพและปัญหา ศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา ร่างรูปแบบ ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบ 2 รอบ และศึกษายืนยันความเหมาะสมของรูปแบบสู่การทดลองใช้ส่วนหนึ่งของรูปแบบ แล้วปรับปรุงและสรุปรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนมีความเหมาะสม เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ประกอบด้วย (1) หลักการของรูปแบบคือ การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาในฐานะทีมงานของฝ่ายกิจการนักศึกษา

ที่จะร่วมดำเนินงานพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัย รุ่นพี่พัฒนารุ่นน้อง ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง (2) วัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน (3) ฝ่ายกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ใช้รูปแบบ มีคณะวิชาร่วมดำเนินงาน ใช้กระบวนการดำเนินงานตามหน้าที่ทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมกำกับติดตาม ที่ต้องมีความพร้อมในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา ดำเนินงานบูรณาการกระบวนการจัดการคนเก่ง ได้แก่ การระบุ/สรรหาผู้นำนักศึกษา การคัดเลือกผู้นำนักศึกษาที่สรรหามาได้ การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา โดยใช้การอบรมตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา สืบเนื่องด้วยการบริหาร จูงใจ ธำรงรักษาผู้นำนักศึกษา และการสืบทอดผู้นำนักศึกษา ได้ผลผลิตเป็นผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนที่มีพัฒนาการภาวะผู้นำและมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา (4) การประเมินผลการใช้รูปแบบ คือ ประเมินภาวะผู้นำและเจตคติของผู้นำนักศึกษาต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา และประเมินความต่อเนื่องของการดำเนินงานของรูปแบบ (5) แนวทางนำรูปแบบสู่การปฏิบัติ คือ ฝ่ายกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยดำเนินการ วางแผน กำหนดผู้รับผิดชอบงาน ประชุมชี้แนะแนวทางและวิธีดำเนินงาน กำกับติดตามควบคุม/ประเมินผล (6) ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ มี 3 ด้าน คือ ด้านนโยบายมหาวิทยาลัยสนับสนุน ด้านบุคลากรเพียงพอได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อม และด้านงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ ทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้การควบคุม/ประเมินผล เมื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบโดยทดลองใช้ส่วนหนึ่งของรูปแบบพบว่า ใช้พัฒนาภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษาให้สูงขึ้นและมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: รูปแบบ, ภาวะผู้นำของนักศึกษา, หน้าที่ทางการบริหาร, การจัดการคนเก่ง, มหาวิทยาลัยเอกชน

ABSTRACT

The main objective of this research was to set-up a model for leadership development of student leaders in private universities and to study of the effectiveness of the model. The procedures were to study the necessities, conditions and problems, procedures, model development, as well as the suitability and feasibility which were conducted twice. and the final conclusion of the model were made.

Results

A model for leadership development of private university student leaders which was suitable and feasible consisted of the followings: (1) the principles developed student leaders as a student affair team, developed by the senior, systematically and continuously. (2) The objective was the guidelines for student leaders' leadership development. (3) The developed model was taken to be used by the student affairs, as well as the faculty. The procedures based on the administrative functions were planning, organizing, leading and controlling with the readiness. The procedures were integrated with the talent management through source, recruitment, performance management, development using curriculum and compensation management. The outputs were the student leaders who were developed in terms of their leadership and those whose attitudes were positive to student leader. (4) The model evaluation; i.e. the leadership of student leaders and attitudes of student leaders towards leadership were evaluated continually throughout the process. (5) The guidelines for implementation were planning, organizing, meeting for sharing the procedures, controlling and evaluation. (6) The effectiveness of the whole processes depends upon supporting policies of the university, the efficient staff, as well as, budgets and resources. All 3 factors were under controlled

and evaluated. The model was effective in enhancing the leadership for student leaders as well as in developing student leaders' good attitudes towards leader with the statistical significance of 0.05.

Keywords: Model, Student's Leadership, Administrative Functions, Talent Management, Private University
Private University

บทนำ

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่พึงเป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล สังคมและประเทศชาติ พัฒนาคนไทยแบบองค์รวม ให้มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกันเทียบเคียงมาตรฐานสากลและตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ (National Qualifications Framework, Thai NQF) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ที่ปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมในวงกว้าง

กระบวนการสำคัญในการผลักดันการพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณภาพ นอกจากการพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังต้องอาศัยกระบวนการพัฒนานักศึกษาที่จัดให้นักศึกษาได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน ได้เรียนรู้และซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ได้ฝึกฝนทักษะทางปัญญา ได้พัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างเสริมความรับผิดชอบ ฝึกการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา พัฒนาความเป็นผู้นำ ฝึกการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความอดทน เพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ของนักศึกษาในรูปแบบทักษะชีวิต ทักษะสังคม และสมรรถนะพื้นฐาน (สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2553) การจัดกิจกรรมที่มีคุณภาพให้นักศึกษาได้เข้าร่วมและเกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ อย่างมีความสุข จะต้องอาศัยทั้งอาจารย์ บุคลากรด้านกิจการนักศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องอาศัยผู้นำนักศึกษา ที่จะร่วมริเริ่มและดำเนินงานกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ชักนำเพื่อนนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม และชักจูงให้บรรดานักศึกษาทั้งสถาบันให้เข้าร่วมกิจกรรม (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2553) ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของนักศึกษา ผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ช่วยพัฒนาให้รุ่นน้องรู้จักบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นนักศึกษาของสถาบัน โน้มน้าวรุ่นน้องให้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ (สำเนาว์ ขจรศิลป์, 2551 : ออนไลน์) เกิดพัฒนาการทักษะการใช้ชีวิตจากการเข้าร่วมกิจกรรม นอกเหนือจากการเรียนรู้ทางวิชาการตามปกติ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2552: 22, 53) พฤติกรรมการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักศึกษาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษามีอิทธิพลเชิงบวกต่อพันธะผูกพันของนักศึกษาที่มีต่อสถาบัน (กรองทิพย์ นาควิเชตร, 2549: 114-119) มีผลต่ออัตราการคงอยู่ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน อันมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของมหาวิทยาลัย อีกทั้งผู้นำนักศึกษามีหน้าที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การช่วยบริหารมหาวิทยาลัย (สำเนาว์ ขจรศิลป์, 2542 : 253-258) ผู้นำนักศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการใช้ภาวะผู้นำร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนานักศึกษา เสริมการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักศึกษาตามเป้าหมายระดับชาติ อันมีแนวโน้มการพัฒนาสู่การเป็นผู้นำนักศึกษาในยุคการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ที่พึงมีการไว้วางใจ เอาใจใส่กัน มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้อำนาจจากความกล้าหาญและความอบอุ่น รวมทั้งใช้การสื่อสารที่มุ่งทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน (ณัฐรัฐ ธนธิติกร, 2555 : 1-10) เสริมความยั่งยืนของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเอกชนซึ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นภารกิจสำคัญเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยของรัฐ ยังขาดการศึกษาและนำเสนอแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ควรให้ความสำคัญในการศึกษาแนวทาง สรรหา คัดเลือก พัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาตามหลักการพัฒนาผู้นำเยาวชนใน 3 ประเด็น คือ การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2557) ให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับบทบาทของผู้นำนักศึกษา (อนุชา นิลประพันธ์, 2553:

สัมภาษณ์; สำเนาว์ ขจรศิลป์, 2554 : สัมภาษณ์) คือ มีการพัฒนาตนเองให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีบุคลิกภาพที่ดี มีภาวะผู้นำ รู้จักบริหารเวลาสามารถบริหารทีมงานที่ร่วมกันจัดกิจกรรมให้สำเร็จตามเป้าหมาย โดยร่วมกันบริหารงานจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาด้วยการวางแผนการจัดกิจกรรม จัดแบ่งหน้าที่กันทำงาน ดูแลช่วยเหลือกัน และร่วมกันรายงานผลการจัดกิจกรรม ทั้งนี้การพัฒนาผู้นำนักศึกษาพึงดำเนินงานด้วยวิธีการเฉพาะเพื่อการพัฒนาเยาวชน (Ricketts and Rudd, 2002 อ้างถึงในเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552: 307-308) ใช้กระบวนการจัดอบรมที่มีคุณภาพจัดหลากหลายกิจกรรมที่เร้าใจ (บวรวิทย์ เลิศไกร, 2553: 39-49) บูรณาการการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษาอันเป็นแรงเสริมการแสดงบทบาทผู้นำนักศึกษาที่ดี (Johnson, 2008; Jones, 2010) สืบเนื่องด้วยการรักษาบุคคลกลุ่มนี้ไว้เป็นกำลังสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนกระบวนการ พัฒนาทักษะสำคัญต่างๆ ดังกล่าวแก่นักศึกษา ควบคู่กับการพัฒนาวิชาการวิชาชีพ จึงควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาในบริบทของมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินงานสร้างผู้นำนักศึกษาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่กล่าว อันเป็นการสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยพัฒนานักศึกษาแบบองค์รวมอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน 2) ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษารูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มี 2 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนจากการศึกษาเอกสารและถอดบทเรียนประสบการณ์พัฒนาผู้นำนักศึกษาของผู้วิจัยและคณะ สรุปสาระสำคัญ นำเสนอเป็นประเด็นเสวนาในเวทีเสวนาคณะอนุกรรมการด้านพัฒนานักศึกษาฝ่ายกิจการนักศึกษา สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ต่อมาเสนอเป็นประเด็นเสวนาในกลุ่มสนทนาผู้นำนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน แล้วสัมภาษณ์ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรกิจการนักศึกษา และผู้นำนักศึกษา ได้มาแบบเจาะจงมหาวิทยาลัยละ 5-6 คน จำนวนรวม 26 คน และสอบถามผู้บริหาร อาจารย์และบุคลากรกิจการนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยเอกชน 24 แห่งที่อนุญาตให้เก็บข้อมูล จำนวน 205 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามสภาพและแบบสอบถามปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญด้านกิจการนักศึกษา 5 คน มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.76 และ 0.77 ตามลำดับ ได้ข้อมูลประมวลสู่การร่างรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน 2) ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบ ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.76 สอบถามตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องชุดเดียวกันมหาวิทยาลัยละ 1 คน รวบรวมข้อมูลได้จากมหาวิทยาลัยเอกชนที่ยินดีให้ข้อมูล 20 แห่ง จากเดิม 24 แห่ง ได้ข้อมูลจำนวน 20 ชุด สรุปเป็นรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน แล้วตรวจสอบซ้ำความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของร่างรูปแบบโดยผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนกลุ่มเดิมจำนวน 9 คน ในการประชุมคณะกรรมการฝ่ายกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน และศึกษายืนยันความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านกิจการนักศึกษากลุ่มเดิมจำนวน 5 คน และผู้บริหารกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน 5 คนที่ได้มาแบบเจาะจง นำข้อมูลไปปรับปรุงครั้งสุดท้ายได้รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาประสิทธิผล ปรับปรุงและสรุปรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ดำเนินการโดยจัดอบรมผู้นำนักศึกษาตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของรูปแบบ เป็นหลักสูตรกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อมูลการสอบถามในการวิจัย

ระยะที่ 1 ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบในโครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญอีกชุดหนึ่งที่มีประสบการณ์ด้านหลักสูตรและการพัฒนาผู้นำนักเรียนนักศึกษาจำนวน 5 คน มีค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุดและมีค่าความสอดคล้องภายใน (IOC) ระหว่าง 0.60 – 1.00 นำหลักสูตรไปทดลองใช้อบรมผู้นำนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลในปีการศึกษา 2555 กลุ่มทดลองเป็นผู้นำนักศึกษาที่ได้จากการสรรหาและคัดเลือกตามวิธีการของรูปแบบ จำนวน 140 คน เก็บข้อมูลได้สมบูรณ์จำนวน 116 คน กลุ่มควบคุมเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาตามปกติ กำหนดจำนวนที่เป็นไปได้ในการเก็บข้อมูล 60 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบประเมินภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษา และเจตคติของผู้นำนักศึกษาต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ที่มีค่าความสอดคล้องกับหลักสูตรเท่ากับ 1.00 แบบประเมินภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษาประเมินตนเอง มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83 แบบประเมินเจตคติของผู้นำนักศึกษาต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา มีค่าอำนาจจำแนก 0.23 – 0.70 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.73 ทดลองจัดอบรมตามหลักสูตรที่เน้นการใช้กิจกรรมเร้าใจหลากหลาย มุ่งพัฒนาภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษาให้สูงขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ภายหลังการอบรมจัดให้ผู้นำนักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติและรับการพัฒนาภาวะผู้นำต่อเนื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษาและเจตคติของผู้นำนักศึกษาต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ก่อนกับหลังการทดลอง และระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมด้วย t-test เมื่อสิ้นสุดการอบรมตามหลักสูตรไปแล้ว 2 เดือน ติดตามผลหลังการอบรมด้วยแบบประเมินภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษา ประเมินโดยผู้นำนักศึกษารุ่นพี่และนักศึกษารุ่นน้อง มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เชิงคุณภาพ แล้วศึกษาเจตคติของผู้นำนักศึกษาต่อการเป็นผู้นำนักศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำนักศึกษา 35 คน ได้ข้อมูลประสิทธิผลของการจัดอบรมตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน นำผลการทดลองและติดตามผลหลังการทดลองอบรมตามหลักสูตรมาปรับปรุงหลักสูตร จากการวิจัยระยะที่ 1 และระยะที่ 2 นำผลการวิจัยมาปรับปรุงและสรุปรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

สรุปผล

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สรุปได้ดังนี้

1) หลักการของรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน คือ การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาในฐานะทีมงานของฝ่ายกิจการนักศึกษาที่จะร่วมดำเนินงานพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง โดยจัดกิจกรรมให้ผู้นำนักศึกษารุ่นใหม่ได้เรียนรู้การมีภาวะผู้นำจากผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ ใช้ผลของการดำเนินงานรูปแบบแต่ละปีเป็นฐานของการพัฒนา การดำเนินงานของรูปแบบในปีถัดๆ ไป

2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางกิจกรรมนักศึกษาสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนในระดับมหาวิทยาลัยให้มีความสามารถในการ ร่วมริเริ่ม วางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนานักศึกษากับอาจารย์และทีมงาน ใช้กระบวนการสื่อสารจูงใจ สร้างความไว้วางใจ ร่วมกันตัดสินใจโดยรับฟังความคิดโน้มน้าวเพื่อนนักศึกษาให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมกับมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา

3) กระบวนการดำเนินงาน มีกลไก คือ

3.1) ฝ่ายหรืองานกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพหลัก ดำเนินงานร่วมกับทีมผู้นำนักศึกษารุ่นพี่และคณะวิชาต่างๆ

3.2) บริหารจัดการตามหลักหน้าที่ทางการบริหาร (Administrative Functions) ได้แก่ การวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาทุกปีการศึกษา จัดหน่วยงานในฝ่ายกิจการนักศึกษารับผิดชอบงานต่าง ๆ โดยอาศัย การนำหรือการสั่งการให้ทีมงานสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและกำกับติดตามกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน โดยเตรียมความพร้อมล่วงหน้า

3.3) วิธีการดำเนินงาน ใช้กระบวนการจัดการคนเก่ง ซึ่งในที่นี้ คนเก่ง คือ ผู้นำนักศึกษา วิธีการดำเนินงานประกอบด้วย (1) การระบุ/สรรหาผู้นำนักศึกษา (2) การคัดเลือกผู้นำนักศึกษา (ที่สรรหามาได้) โดยเน้นความสมัครใจ (3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา โดยจัดอบรมตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ โดยใช้กิจกรรมเร้าใจหลากหลาย มุ่งพัฒนาภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษาให้สูงขึ้น คือ มีความสามารถในการครองตน ครองทีมงาน และครองงานจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ในช่วงเวลา 4 วัน 3 คืน รวมเวลาฝึกอบรม 28 ½ ชั่วโมง และกิจกรรมเสริมอีก 7 ชั่วโมง ภายหลังการอบรมจัดให้ผู้นำนักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการเป็นผู้นำ โดยจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาใหม่ และส่งผู้นำนักศึกษารับการพัฒนาภาวะผู้นำต่อเนื่อง (4) การบริหาร จูงใจ และธำรงรักษาผู้นำนักศึกษา โดยจัดให้เขาได้ริเริ่มจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา สนับสนุนให้เข้าร่วมอบรม สัมมนาและได้ทำกิจกรรมที่ภูมิใจ ท้าทายความสามารถ ยกย่อง ชมเชย ภายใต้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ดูแล แนะนำ (5) การสืบทอดผู้นำนักศึกษา ดำเนินการโดย กำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการพัฒนาผู้นำนักศึกษา บูรณาการกิจกรรมพัฒนาภาวะผู้นำรุ่นต่อๆ ไปอย่างต่อเนื่อง

4) การประเมินผลการใช้รูปแบบ ดำเนินงานโดยประเมินภาวะผู้นำของผู้นำนักศึกษา และเจตคติต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ประเมินความสำเร็จของการจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาในช่วงท้ายภาคการศึกษาที่ 1 รวมทั้งประเมินความต่อเนื่องของการดำเนินการรูปแบบ

5) แนวทางนำรูปแบบสู่การปฏิบัติ ดำเนินงานโดยผู้บริหารกิจการนักศึกษาเป็นเจ้าภาพหลัก ดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมือจากผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ คณาจารย์ ผู้แทนจากคณะวิชา ภายใต้การสนับสนุนขวัญกำลังใจและทรัพยากรดำเนินงาน กำกับติดตาม ควบคุม/ประเมินผล

6) ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ เป็นความพร้อมต่างๆ 3 ด้าน คือ (1) ด้านนโยบายมหาวิทยาลัยสนับสนุนการพัฒนาผู้นำนักศึกษา จัดระบบสนับสนุนต่าง ๆ (2) ด้านบุคลากรเพียงพอ ได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อม ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรกิจการนักศึกษา และตัวแทนอาจารย์จากทุกคณะวิชา ทีมผู้นำนักศึกษา รวมทั้งผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ (3) ด้านงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ

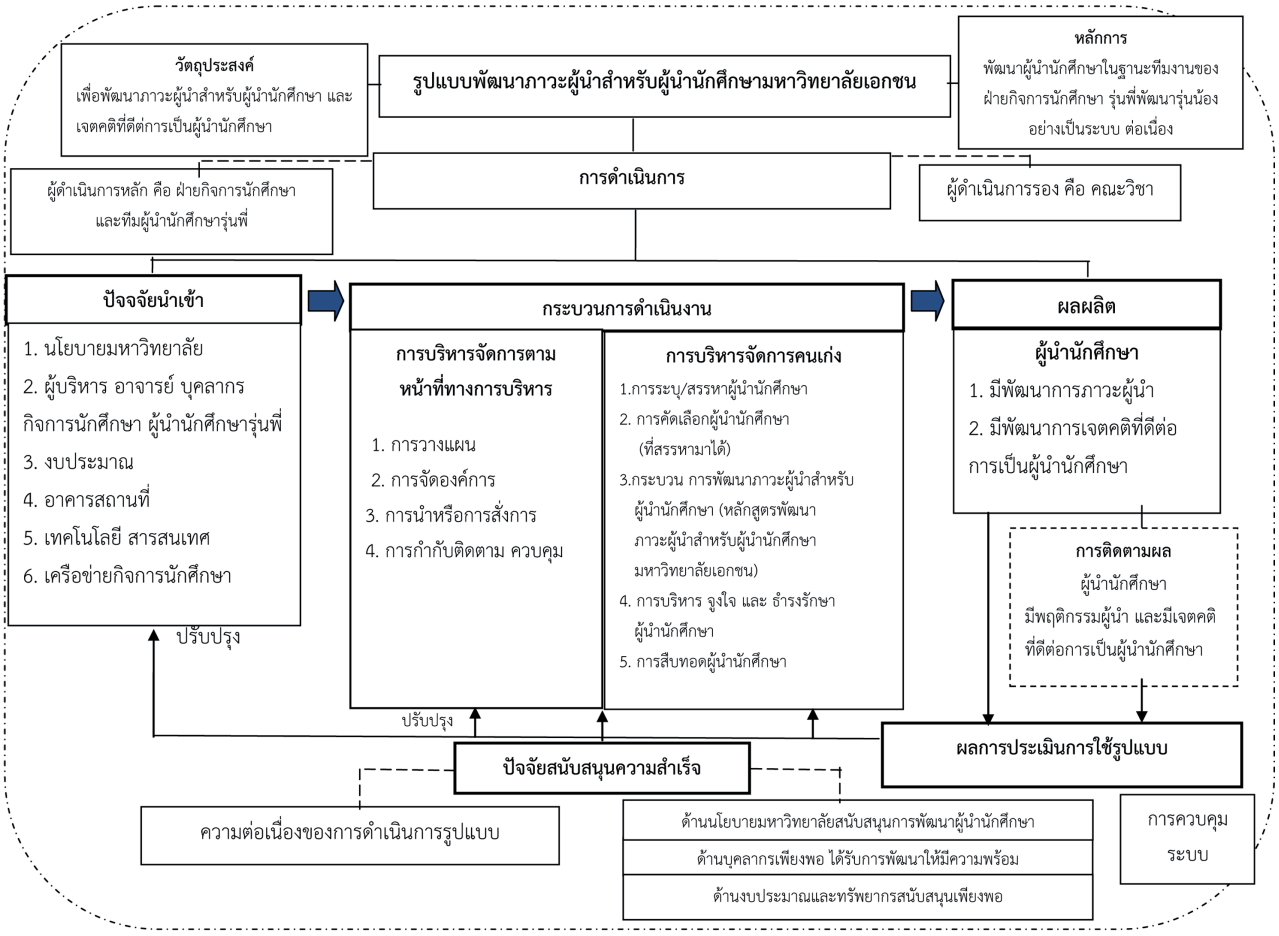
2. ผลการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ จากการจัดอบรมผู้นำนักศึกษาตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนในรูปแบบ พบว่าหลังการอบรมผู้นำนักศึกษามีภาวะผู้นำสูงขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ภายหลังสิ้นสุดการอบรมไปแล้ว 2 เดือน พบว่า ผู้นำนักศึกษาสามารถจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษารุ่นน้องที่เรียนชั้นปีที่ 1 ได้ในระดับดี มีภาวะผู้นำอยู่ในระดับสูง และผลการสัมภาษณ์พบว่าผู้นำนักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา

สรุปรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน นำเสนอในลักษณะของระบบแสดงได้ดังภาพประกอบ 1

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มีองค์ประกอบต่างๆ คือ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงานตามหน้าที่ทางการบริหาร บูรณาการกับกระบวนการจัดการคนเก่งสู่การประเมินผลการใช้รูปแบบ มีแนวทางนำรูปแบบสู่การปฏิบัติและเสนอปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ในลักษณะเชื่อมโยงกันเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบขึ้นจากระบบย่อยซึ่งต่างก็ประสานเป็นส่วนสำคัญของระบบใหญ่ ภายใต้การควบคุม (Lunenberg & Ornstein, 2004 : 37-39) ในทำนองเดียวกัน การพัฒนาผู้นำนักศึกษาควรเป็นไปอย่างเป็นระบบ ที่ต้องอาศัยปัจจัยนำเข้า คือ ทรัพยากรต่างๆ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาการพัฒนาผู้นำนักศึกษาอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง จึงจะได้ผลผลิตคือผู้นำนักศึกษาที่มีคุณภาพ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2553) ซึ่งยังไม่ปรากฏชัดในการนำเสนอรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนมาก่อน

ภาพประกอบ 1 รูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

2. ผลการศึกษารูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน พบว่า ผู้นำนักศึกษาที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มีภาวะผู้นำสูงขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษาสูงขึ้น อาจเป็นเพราะกระบวนการอบรมดำเนินการตามหลักสูตรที่มีคุณภาพ มีหลากหลายกิจกรรมที่เร้าใจ (บวรวิทย์ เลิศไกร, 2553 : 39-49) อีกทั้งในการดำเนินงานได้รับความร่วมมือจากคณะผู้วิจัยที่มีประสบการณ์พัฒนานักศึกษา และผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ร่วมกันดำเนินงานและควบคุมกระบวนการดำเนินงานอย่างดี (สำเนาว์ ขจรศิลป์, 2542: 120) จึงเกิดผลดี อีกทั้งคณะวิจัยอาจเห็นความสำคัญของเรื่องนี้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ว่าผู้นำนักศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพัฒนานักศึกษาใหม่ในปีการศึกษาถัดไป จึงดำเนินงานอย่างเต็มศักยภาพเพื่อให้เกิดผลดีระยะยาว และเมื่อติดตามผลการวิจัยหลังสิ้นสุดการอบรม พบว่า ผู้นำนักศึกษาสามารถจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษารุ่นใหม่ที่เรียนชั้นปีที่ 1 ได้ในระดับดีและมีภาวะผู้นำอยู่ในระดับสูง อาจเป็นเพราะผู้นำนักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา จึงปฏิบัติงานได้ดี (Johnson, 2008; Jones, 2010) ประกอบกับผลการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาน่าจะยังคงอยู่ในตัวผู้นำนักศึกษาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติงานจัดกิจกรรมพัฒนาเพื่อนนักศึกษาต่อเนื่อง ผลการปฏิบัติงานจึงดำเนินได้ด้วยดี อีกทั้งเป็นไปตามลักษณะอันควรของผู้นำนักศึกษาที่มองเห็นคุณค่าของตนเองและสามารถนำคุณค่านั้นออกมาใช้ได้ (Edelman et al., 2004 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552 : 307-308) ผู้นำนักศึกษาเกิดความภาคภูมิใจ มีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้นำนักศึกษา ปรากฏเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำที่อยู่ในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยเอกชนควรกำหนดนโยบายพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาต่อเนื่อง โดยกำหนดผู้รับผิดชอบร่วมกัน คือ ฝ่ายกิจการนักศึกษาและคณะวิชาต่างๆ

1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนซึ่งเป็นผู้ที่จะนำรูปแบบไปใช้ควรปฏิบัติ ดังนี้

(1) เสนอขอการสนับสนุนผ่านนโยบายมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาอย่างต่อเนื่องทุกปี เอื้อโอกาสให้ผู้นำที่เปลี่ยนสถานภาพเป็นผู้นำนักศึกษารุ่นพี่ได้เข้าร่วมพัฒนาผู้นำนักศึกษารุ่นใหม่เป็นวงจรต่อเนื่อง

(2) เสนอฝ่ายวิชาการของมหาวิทยาลัยกำหนดนโยบายเอื้อโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือของคณะวิชาและอาจารย์ผู้สอน

(3) ดำเนินงานพัฒนาและธำรงรักษาอาจารย์และบุคลากรกิจการนักศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา

(4) วางแผนและประสานงานกับคณะวิชาต่าง ๆ ล่วงหน้าและตลอดปีการศึกษาในการดำเนินงานนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ เพื่อการจัดอาจารย์เข้าร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา และสนับสนุนให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้นำนักศึกษาและกิจกรรมพัฒนานักศึกษาทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและระดับคณะวิชาซึ่งเกี่ยวเนื่องกัน โดยช่วยเหลือ ผ่อนปรน และกำกับดูแลการเรียนของผู้นำนักศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ โดยยังเป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัย กรณีผู้นำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษา

(5) สนับสนุนอาจารย์ในคณะวิชาให้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา โดยรับอาสาสมัครอาจารย์เป็นผู้แทนคณะวิชาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้นำนักศึกษา

(6) ประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่าของการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับนักศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองรอบด้าน

(7) กรณีมหาวิทยาลัยเลื่อนการเปิดภาคการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามประชาคมอาเซียน ควรเลื่อนกำหนดการดำเนินงานพัฒนาภาวะผู้นำสำรับผู้นำนักศึกษาให้สอดคล้องกัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยโดยบูรณาการกับการพัฒนาผู้นำนักศึกษาทางด้านวิชาชีพของนักศึกษาแต่ละคณะวิชาหรือผู้นำของแต่ละชมรม

2.2 ควรมีการศึกษาและบูรณาการนวัตกรรมพัฒนาผู้นำนักศึกษาต่างๆ สู่การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษา

2.3 ควรมีการศึกษานวัตกรรมบูรณาการการจัดการเรียนรู้วิชาการวิชาชีพกับกิจกรรมพัฒนานักศึกษา

2.4 ควรมีการศึกษาการสร้างรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้นำนักศึกษา

2.5 ควรมีการศึกษาการสร้างรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้นำนักศึกษาในมิติผู้นำทางวัฒนธรรมสู่ประชาคมอาเซียน

2.6 ควรมีการศึกษาแนวโน้ม เป้าหมาย และวิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้นำนักศึกษาสู่ประชาคมโลก

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลที่สนับสนุนผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิจัย ขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สำเริง บุญเรืองรัตน์ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุญเจริญ ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต รองศาสตราจารย์ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่ รองศาสตราจารย์ดร. วิเชียร ชิวพิมาย รองศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล หวังพานิช และคณาจารย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา แนวคิด และแนวทางวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรองทิพย์ นาควิเชตร. 2549. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพันธะผูกพันของนักศึกษากับมหาวิทยาลัยเอกชน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล นครราชสีมา.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2552. อนาคตกำหนดได้ จาก **ประสบการณ์ชีวิตของ ดร.แดน – ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.** กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย จำกัด.

ณัฐรัฐ ธนธิติกร. 2555. ภาวะผู้นำข้ามวัฒนธรรม : สุดยอดภาวะผู้นำสถานศึกษามืออาชีพ. **วารสารศึกษาศาสตร์.** มหาวิทยาลัยบูรพา. 23 (2) : 1-10.

บวรวิทย์ เลิศไกร. 2553. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือ เพื่อฝึกอบรมนายหมู่ลูกเสือ. **วารสารศึกษาศาสตร์.** มหาวิทยาลัยบูรพา. 21(1): 39-49.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2553. **หลักสูตร และการสอน ตามกรอบ TQF ระดับบัณฑิตศึกษา.** มหาวิทยาลัยทักษิณ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2553. ได้จาก : www.tsu.ac.th.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2553. “บทบาทของสภานักศึกษากับการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา”. สัมมนาสภานักศึกษาสัมพันธ์ ภาคีเครือข่ายอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง. 20 -21 กรกฎาคม 2553 ณ ห้องประชุมสุวัจน์ ลิปตพัลลภ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2557. **กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ (National Qualifications Framework ,Thai NQF).** กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด. สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2551. พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550. [ออนไลน์]. สืบค้น เมื่อ 15 สิงหาคม 2554. ได้จาก : http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/private50.pdf.

สำเนาว์ ขจรศิลป์. 2542. **มิติใหม่ของกิจการนักศึกษา 2 : การพัฒนานักศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

_____. 2551. กิจกรรมพัฒนานักศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552. ได้จาก : www.stjohn.ac.th.

_____. 2554. ให้สัมภาษณ์ เรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำแก่ผู้นำนักศึกษา, กรองทิพย์ นาควิเชตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2554.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2552. **ภาวะผู้นำเยาวชน.** สารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค. 307-310.

_____. 2557. เสวนา. ในกิจกรรม Round Table นักศึกษาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. วันที่ 26 เมษายน 2557 ณ ห้องประชุม 1105 อาคารมุขปราณี มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

อนุชา นิลประพันธ์. 2553. ให้สัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำแก่ผู้นำนักศึกษา, กรองทิพย์ นาควิเชตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2553.

Johnson, Homer H. 2008. Mental models and transformative learning: The key to leadership development?. **Human Resource Development Quarterly.** 19(1) : 85–89.

Jones, Walter. 2010. Does Attitude Reflect Leadership? StudyMode.com. Retrieved December 29, 2012. from http://www.Studymode.com/essays.

Lunenberg, Fred C., and Ornstein, Allan C.. 2004. Educational Administration Concepts and Practices. 4th ed. Belmont : Wadsworth / Thomson Learning.